

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЕТАПІВ ВІДРОДЖЕННЯ ГАЛУЗІ СКОТАРСТВА

Поглиблено теоретичний зміст економічної категорії «відродження». Доведена необхідність та можливість відродження скотарства. Визначено головні завдання відродження та розмежовано його механізм на етапи. Конкретизовано принципи, на яких ґрунтується розвиток галузі у часі.

Постановка проблеми

Програма економічного розвитку на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентна економіка, ефективна держава» визначає основні пріоритети розвитку держави та зобов'язує впроваджувати ряд економічних реформ у сільському господарстві. Відповідно до програми УНАН розроблено Національний проект «Відроджене скотарство». Основною метою реалізації проекту є забезпечення продовольчої безпеки держави у частині продукції скотарства та збільшення експортного потенціалу галузі.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Формуванню вітчизняної концепції «відродження» присвячені праці В. Винниченка, М. Сахацького, А. Малиновського та ін. Проблеми розвитку галузі скотарства досліджуються П. Березівським, В. Бойко, М. Зубцем, І. Кириленком, О. Ульяновським, Л. Мамчуром, Н. Шияном та багатьма іншими науковцями.

Науковий досвід та широка тематика публікацій дозволили отримати ряд узагальнюючих висновків щодо дефініції відродження й стану галузі скотарства. Однак, єдиного галузевого механізму відродження скотарства не сформовано, що й зумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямі.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є трансформаційні процеси та понятійний апарат відродження галузі скотарства, під впливом яких формується розвиток сільського господарства й сільських територій в цілому. Методика досліджень базується на традиційних методах: системного аналізу (порівняння існуючих та нових підходів до змісту поняття «відродження»), абстрактно-логічному (узагальнення результатів дослідження та формування висновків).

© Г.П. Мартинюк

* Науковий керівник – к.е.н., професор Д.І. Дема

Результати дослідження

Загальновідомим є поділ життєвого циклу на чотири етапи – створення, розвиток, зрілість і занепад. Скотарство – це одна з найстаріших галузей виробництва, яка наразі знаходиться у кризовому стані та потребує відродження. Згідно з тлумачним словником сучасної української мови, відродження означає розквіт, піднесення того, що було у стані занепаду або на незначному рівні розвитку. Під відродженням галузі слід розуміти побудову такої нової системи ведення вітчизняного сільського господарства, функціонування якої здійснюватиметься на сучасному світовому рівні відповідно до стратегічних інтересів галузі та суспільства і забезпечуватиме відповідний соціально-економічний результат [9].

Категорія відродження – це всебічно обґрунтований, цілеспрямований і ефективно втілюваний у практику процес, який здійснюють люди (спільнота, державна влада) в інтересах виведення країни, її окремих галузей і регіонів на якісно вищий рівень розвитку [6]. Оскільки, будь-який процес передбачає послідовний, безперервний рух методів та важелів у певному напрямку з метою досягнення конкретного результату, процес відродження, відповідно, передбачає поступальний рух в розвитку від нижчих стадій до вищих із визначенням основних завдань й пріоритетів. Оскільки галузь скотарства має ряд своїх особливостей, то слід розглядати відродження галузі, як послідовний процес впровадження організаційно-економічного механізму управління розвитком галузі який забезпечить покращення її кількісних та якісних характеристик. Відтак, відродження галузі скотарства потребує вирішення першочергових завдань:

1. Оцінку необхідності та можливостей відродження галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах;
2. Визначення основних показників розвитку галузі;
3. Обґрунтування фінансового забезпечення відродження скотарства;
4. Удосконалення аграрної політики у тваринницькій галузі;
5. Покращання механізму державного регулювання та державної підтримки тощо.

Наразі аграрний сектор економіки перебуває на стадії економічних реформ. На думку П.С. Березівського, неефективні галузі звужуються до тих пір поки на ринку не лишаться лише ті виробники, які здатні вижити в умовах жорсткої конкуренції [1]. Реалії ринку продукції скотарства вказують на неефективність розвитку галузі скотарства в малих господарствах, які наразі домінують, незабезпеченість нормами споживання продукції скотарства населення [10]. У зв'язку з цим виникає необхідність відродження середніх та функціонування великих сільськогосподарських підприємств.

Сільськогосподарські підприємства представлені різноманітними організаційно-правовими формами, які по-різному формують ресурси та мають свої особливості їх використання, а відтак, і спрямовані на розвиток бізнесу. У такому випадку, посилюється регулююча роль держави через удосконалення нормативно-правового забезпечення, затвердження основних показників розвитку галузі, запровадження різноманітних форм та методів державної підтримки розвитку тваринництва, з метою зацікавленості зовнішніх та внутрішніх інвесторів до відродження галузі скотарства.

Згідно з висновками Н. Куровської, відродження передбачає поступальний процес відновлення діяльності підприємств та галузей шляхом забезпечення якісних системних перетворень у процесі переходу до більш досконалої організації виробництва, переробки та реалізації продукції [5]. А. Малиновський визначає відродження як динамічний процес, або, по-іншому, безперервний розвиток за висхідній [6]. Рух будь-якого розвитку в часі традиційно називають етапом. Наразі розвиток галузі скотарства має ознаки, характерні для етапу виживання.

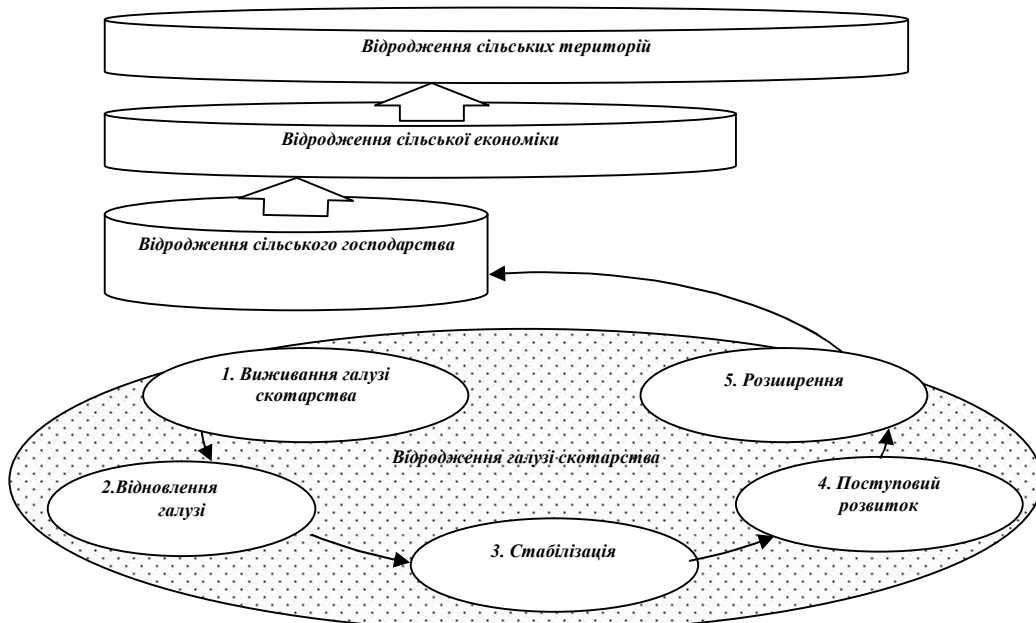

Рис. 1. Ідентифікація відродження з врахуванням трансформаційних властивостей та часу

Джерело: власні дослідження.

Етап виживання характеризується зменшенням обсягів виробництва продукції скотарства, скороченням поголів'я, низькою інвестиційною

привабливістю, розбалансуванням структури виробничо-ресурсного потенціалу галузі. Чітко прослідковується втрата дієвості та саморегуляція галузі, що призводить до погіршення рівня прибутковості в молочному та м'ясному скотарстві, як наслідок, економічного стану сільськогосподарських підприємств.

Головним завданням даного етапу є глибокий, системний, причинно-наслідковий аналіз динаміки стану поголів'я великої рогатої худоби та обсягу виробництва молока й м'яса. Порівнюючи встановлені тенденції із потребами та нормами споживання, з'являється можливість виявити місце та забезпеченість ринків даною продукцією. Аналіз технології виробництва продукції скотарства, вивчення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду дозволяє з'ясувати причини низької продуктивності й високої собівартості даної продукції. Крім того, на цьому етапі виявляється глибина негативних явищ, що впливають на високу затратність галузі та відповідно низьку конкурентоспроможність вітчизняної продукції скотарства. Даний період характеризується визначенням слабких місць на макро- та мікрорівнях. Адже незавершеність аграрних реформ, неефективність державної підтримки галузі скотарства, недосконалість кредитного забезпечення та страхового захисту наносять відбиток на стан галузі й тваринництва в цілому. Як наслідок, обмежене фінансування галузі скотарства стримує розвиток розширеного відтворення та не створює конкретних стимулів для зацікавленості інвесторів.

У такій ситуації заходами для виживання на рівні сільськогосподарських підприємницьких структур можна вважати раціональне використання ресурсного потенціалу та активізацію потенційних можливостей підприємства. При цьому, матеріальні ресурси мають стати головним об'єктом управління, але не можна занижувати роль трудових ресурсів, які здатні, використовуючи організаційні інструменти, досягти поставленої мети виживання галузі скотарства. У такій ситуації тільки комплексний підхід до розв'язання проблем дозволить вийти із кризового стану галузі і перейти на подальший етап відродження галузі скотарства.

Подальшим у розвитку має бути етап відновлення. Даний етап характеризується глибоким контролем усього етапу виробництва молока та м'яса з метою формування цілей і завдань даного періоду. Тут відбувається реформування міжгалузевих і внутрішньогалузевих економічних відносин, яке спрямоване на забезпечення рівноправних економічних умов господарювання та паритетності у відносинах. Головною ціллю даного періоду є формування раціональної структури виробництва. Раціональна міжгалужева структура сільськогосподарського виробництва здатна забезпечити тваринництво кормовою базою, а рослинництво – дешевими органічними і екологічними добривами. За оцінками американських вчених, кожна тонна гною, внесена в ґрунт, забезпечує підвищення врожайності сільськогосподарських культур, що

дає в середньому 5 дол. додаткового доходу [4]. Ситуація підвищеного врожаю сільськогосподарських культур дасть змогу сформувати дешеву кормову базу.

Головним завданням періоду оздоровлення галузі вважають модернізацію матеріально-технічної бази, запровадження енергозберігаючих, високоефективних технологій із виробництва молока та м'яса ВРХ з метою виходу галузі на рівень беззбитковості. Ефективне використання державних дотацій, використання новітніх банківських послуг, кооперативної кредитної системи, інвестицій забезпечить фінансування модернізації галузі.

Доцільним методом управління на даному етапі є координація. Координацією можна вважати процес, завдяки якому індивідуальні рішення підприємств із відродження скотарства призведуть до успішних спільних рішень із відродження галузі в Україні. Заздалегідь намічений порядок дій, необхідних для досягнення поставленої мети, забезпечить метод планування. Планування сприяє оптимальному розподілу природних, аграрних, трудових та фінансових ресурсів. Стратегічні цілі формуються на загальнодержавному рівні, однак вони залежать від оперативних планів підприємницьких структур різних організаційно правових форм й методів управління (корпоративного, партнерського та одноосібного). І тільки поєднання внутрішніх й зовнішніх цілей, планів та завдань забезпечать ефективність антикризових заходів і виявлення резервів уникнення збитковості в галузі, що дасть змогу створити підґрунтя для подальшого стабілізаційного етапу.

Стабілізаційний етап передбачає призупинення спаду виробництва продукції скотарства та закріплення показників стану галузі на рівні прийнятих державних програм. Забезпечення даного етапу дозволить детальний моніторинг процесів комовиробництва та реалізації продукції скотарства і всебічний пошук шляхів підвищення рівня рентабельності. Орієнтовним напрямком розвитку може стати формування оптимальних каналів збуту продукції через біржову торгівлю (використання форвардних та ф'ючерсних контрактів) чи вступ до некомерційних кооперативів, що дозволить сільськогосподарським підприємствам вивільнити ресурси та зосередити увагу на впровадженні наукоємних, науково обґрунтованих технологій кормовиробництва. Підприємства володітимуть стійкими конкурентними перевагами, використовуючи раціонально обґрунтовані норми кормів, що забезпечуватиме ріст рентабельності та стабільний розвиток галузі скотарства.

Подальшим етапом у відродженні повинен стати поступовий розвиток галузі, в основу якого повинна ввійти трансформація старих або створення нових конкурентних переваг продукції на основі підвищення її якості, екологічності, страхового захисту тощо. Наразі головною метою є пошук резервів підвищення ефективності в галузі скотарства за рахунок виявлення можливих упущень та прорахунків у попередніх етапах.

Основним пріоритетом етапу поступового розвитку можна вважати формування експортного потенціалу галузі скотарства. Наявність родючих земель, сприятливого розміщення та кліматичних умов створює передумови для України як постачальника на світові ринки не тільки молока та м'яса, а й продукції їх переробки.

Завершальним у процесі відродження повинен стати інноваційно-інвестиційний розвиток галузі, який передбачає її структурну переорієнтацію, придбання новітніх потужностей, прогресивних технологій, участь в інтеграційних та глобалізаційних процесах.

Все вищезазначене дає підстави стверджувати, що під відродженням галузі скотарства слід розуміти поетапний процес ефективного управління та забезпечення високоякісних трансформаційних властивостей від виживання до стабільного інноваційного розвитку. Відтак, відродження галузі скотарства здатне забезпечити відродження сільськогосподарських підприємницьких структур, сільських територій та економіки регіону.

Як будь-який послідовний рух від нижчого рівня розвитку до вищого, відродження потребує дотримання визначених принципів. З огляду на функціональне призначення і особливості галузі скотарства, основними принципами слід вважати принципи, вказані на рис. 2.

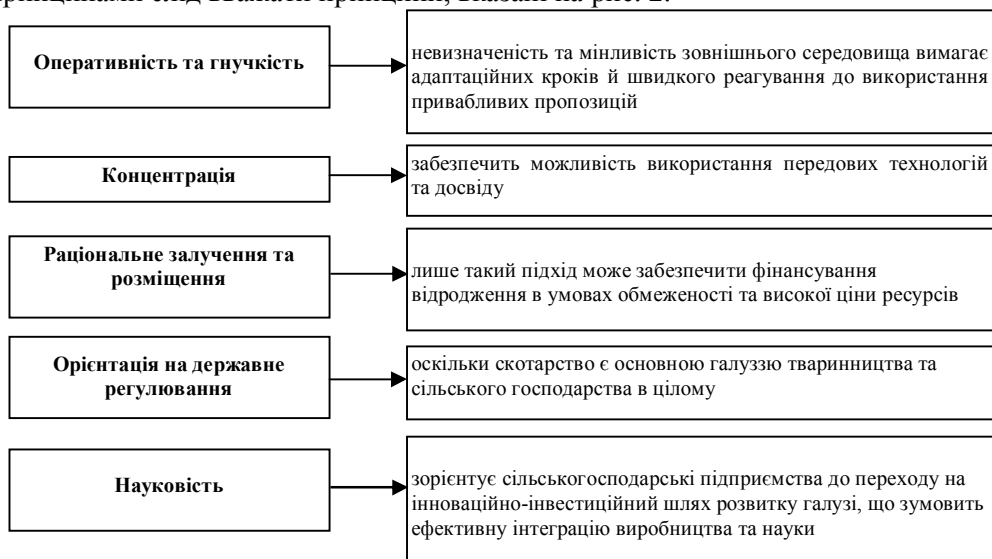

Рис. 2. Основні принципи імплементації відродження галузі скотарства
Джерело: власні дослідження.

Через недотримання відповідних принципів процес відродження знаходиться під безпосереднім впливом чинників, що стримують розвиток галузі скотарства у

сільськогосподарських підприємствах. Дана ситуація призводить до недоотримання соціального, економічного та екологічного ефекту.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Під відродженням слід розуміти поетапний процес ефективного управління та забезпечення високоякісних трансформаційних властивостей від виживання галузі через оздоровлення до стабілізаційного інноваційного розвитку. Кожний етап розмежовується не тільки у часі, а й визначенням мети, конкретних завдань та пріоритетів. Рух за висхідною відбувається за обов'язкової умови дотримання певних принципів, що, у результаті, здатне забезпечити соціальний, економічний та екологічний ефект.

Перспективами подальших досліджень можна вважати дослідження організаційних та економічних інструментів, які при гармонізації створюють чіткий механізм відродження галузі скотарства для її ефективного розвитку й процвітання.

Література

-
1. Березівський П.С. Відродження галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області: оцінка, проблеми, прогнози / П.С. Березівський // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 15–18.
 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”. – 2001. – С. 89.
 3. Заможне суспільство, конкурентна економіка, ефективна держава: програма економічного розвитку: [Електронний ресурс]. – Доступ до електронного ресурсу www.president.gov.ua/docs/Programa.reform.1.pdf.
 4. Костенко В.І та ін. Технологія виробництва молока та яловичини / В.І. Костенко – К.: Аграрна освіта. – 2010. – С. 3–8.
 5. Куровська Н.О. Сутність відродження як економічної категорії / Н.О. Куровська // Формування стратегії розвитку регіонального АПК: матеріали III міжфакультетської конф. молодих вчених, 31 травня 2007 р. – Житомир: Вид-во “Держ. агрокол. ун-т”. – 2007. – С. 33–35.
 6. Малиновський А.С. Системне відродження сільських територій в регіоні радіаційного забруднення: монографія / А.С. Малиновський. – К.: ННЦ ІАЕ. – 2007. – 604 с.
 7. Національний проект – Відроджене скотарство [Електронний ресурс]. – Режим доступу до електронного ресурсу: www.uaan.gov.ua/files/skotar.pdf.
 8. Саблук П.Т. Розвиток інституцій удосконалення механізму реформування аграрного сектора економіки // П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 3–10.
 9. Сахацький М.П. Проблеми відродження сільського господарства: монографія / М.П. Сахацький. – К.: ІАЕ УААН. – 2000. – 304 с.
 10. Шиян Н.І. Диференціація споживання молока і молочних продуктів у регіонах / Н.І. Шиян // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 11–17.
-